

„na doporučení F. Bartoše“, nýbrž z jiného popudu: „V r. 1888 byl jsem členem slovenského semináře, v němž prof. Gebauer mimo jiná themata k úkolům seminárním rád vybíral též studium lidové literatury, které tehdy bylo u nás ještě v plénkách. Jeho laskavou pomocí dostal jsem cestovní stipendium, jež stačilo k několikanedělnímu výletu na Moravské Valašsko ...“ (V. Tille, *Povídky sebrané na Valašsku r. 1888*. Národopisný sborník československý VII, Praha 1901, s. 45)

K oddílu III. *Problematika žánrových přechodů* (s. 103–115) zde nezajmu stanovisko. Kapitola se netýká české pohádky v 19. století. Její obsah je z teoreticko-metodologického hlediska totiž tak závažný, že by všechny mé výhrady vyžadovaly samostatnou stať. Souhrnně lze jen říci, že autor nevystihl podstatu vztahu folklorních žánrů navzájem a jejich eventuálních přechodů.

V příloženém přehledu literatury a pramenů se objevují položky, které s tématem knihy souvisejí jen zcela volně, některá jiná díla však chybějí. Není rozlišena literatura, kterou použila D. Klímová, a kterou použil J. Otčenášek. V bibliografických údajích se místy bohužel vyskytují chyby. Např. na s. 131 v hesle kol. 1976 *Enzyklopädie des Märchens – Handwörterbuch der historischen und vergleichenden Erzählforschung* (3. vydání). Správně: ... *Handwörterbuch zur historischen...*; *Band 1*. 1977. Z řady této encyklopedie se uvádí ještě pouze sv. 12/1 z r. 2005, ostatní nikoli.

Titul recenzované knihy vypadá slibně už proto, že jejím vydavatelem je Etnologický ústav AV ČR, v. v. i. To předpokládá, že se v ní o pohádce 19. století dozvíme zásadní, hodnotící a kvalifikující poznatky. Kniha vznikla jako spojení textů dvou autorů, textů, které se však navzájem odlišují kvalitou

znalostí a zejména teoreticko-metodologického přístupu. Je škoda, že mezi hodnotnou studií D. Klímové (první oddíl) a druhým a třetím oddílem etnologa, folkloristy a slavisty J. Otčenáška existuje tak nápadný odborný rozdíl. Jeho stati neobohacují došavadní odborné poznání, mají částečnou informační hodnotu pro širší kruh zájemců.

Marta Šrámková (Brno)

Reakce na text M. Šrámkové

Laskavý čtenář promine, ale úroveň textu M. Šrámkové, množství vyloženě zavádějících informací a absence kolegiality mě nutí alespoň stručně reagovat. Děkuji redakci *Českého lidu*, že mi to umožnila.

V *Předmluvě* hodnocené knihy (s. 8) je krátce vysvětleno, jak a proč kniha vznikla a jaké texty se v ní objevují. Nekonečné mudrování M. Šrámkové na toto téma je zhola zbytečné, především pak pokus podsunout čtenářům myšlenku, že jsem si knihu nějak vyrobil sám a texty D. Klímové v podstatě zneužil. Kniha vznikla na základě dohody mezi mnou a paní doktorkou Klímovou, dohodnuta byla podoba knihy i texty, které budou použity. U těchto jednání byli přítomni i další kolegové. Vzhledem k tomu, že se knížka zaměřuje na českou pohádku, zůstaly texty D. Klímové o pověstech nevyužity – jedná se o jiné téma. Oproti tomu texty o humoru, slovenských sbírkách a dobových specifických slovesného folkloru byly pro pochopení proměn vnímání pohádky a humorky v 19. století nezbytné, proto byly do publikace zařazeny.

Nyní už spíše krátce. Text D. Klímové v podstatě není M. Šrámkovou recenzován, je jen popsán a pochválen. Pak již následuje

jen zmar a zkáza – text J. Otčenáška. Povrchní znalosti, které jsou mi vyčítány, domnívám se, nemám. Za posledních devět let jsem prostudoval nejméně 90 % zachycených českých pohádek a humorek a zpracoval je pro chystané souborné vydání. Nedostatečné znalosti, limitované především hranicemi Moravy, má spíše M. Šrámková (viz např. její bibliografie, kde jsou edice pohádek, na nichž se podílela, výhradně moravské provenience). O materiálových přesazích do 20. století hovořím již v *Předmluvě*, často (např. u anekdot) prostě materiál nebyl v 19. století zachycen, ale můžeme odůvodněně předpokládat, že v podobném duchu existoval. Můj redundantní názor na postavení číslice 3 lze doplnit o statistické šetření, které jsem provedl se svými studenty na folkloristickém semináři na FF UK. Na vybraném reprezentativním vzorku textů pohádkového a humorkového charakteru, v nichž se číslovky vyskytují, jsme provedli analýzu a zjistili, že: číslovka tři tvoří cca 55 %, dvojka 11 %, dvanáctka 9 %, sedmička necelých 5 %. Ostatní číslovky mají zastoupení pod 3 %, nejčastěji pod 1 % výskytu všech číslovek.

V kapitole o sběratelích se samozřejmě jedná o výběr a v knize to nijak nezastírám, hlavní význam tohoto oddílu je vystižení charakteru jednotlivých období a nikoliv komplexní výčet všech zájemců o folklor. Že je rozmach výstavní činnosti spojen s nacionalistickými tendencemi (reakce na podobné trendy u Němců), je dnes všeobecně známý fakt, k M. Šrámkové ale asi nedorazil, atd.

Bohužel se nemohu ubránit pocitu, že M. Šrámková v podstatě nepochopila či spíše nechtěla pochopit, že mé texty jsou cíleně hutnější a obsahují přesahy a materiál také z 20. století právě proto, aby mohli zájemci

o folklor včetně kolegů a studentů jiných humanitních oborů lépe nahlédnout do společenského kvasu 19. století a neutápěli se přitom v množství detailů, které se při syntézách prostě redukuje. Na jednotlivá témata, která v knize jsou, je možné napsat samostatné rozsáhlé monografie, to je snad každému jasné. Recenzovaná kniha má ale jiný účel.

Je otázkou, co M. Šrámkovou, která se po vědecké stránce k pohádkám ve své kariéře příliš nevyjadřovala (to činil v rámci brněnské folkloristiky hlavně O. Sirovátko, M. Šrámková žádné vědecké hodnosti nedosáhla), vedlo k vytvoření takovéto recenze, která je vůči mně navíc vedena v podstatě na osobní úrovni, což lze považovat za autorčino profesionální selhání. Na text knihy byly vypracovány dva lektorské posudky (z toho jeden anonymní) a připomínky byly do textu zapracovány, teprve poté šla kniha do tisku, což lze bez problémů doložit. A pouze z důvodu byrokratického zdržení ze strany vydavatele nakonec kniha vyšla těsně po smrti D. Klímové. Je to velká škoda, velmi se na ni těšila.

Jaroslav Otčenášek

Tomáš Kotrlý, POHŘEBNICTVÍ. PRÁVNÍ ZAJIŠTĚNÍ PIETY A DŮSTOJNOSTI LIDSKÝCH POZŮSTATKŮ A OSTÁTKŮ. Linde, Praha 2013, 308 s.–

Především zásluhou úsilí mladých etnologů a antropologů jsme čím dál tím více informováni o pohřebních rituálech různých kultur světa. Komplexnost současného pohřebnictví v české společnosti, kde se za posledních sto let vystřídal v dominantní pozici nejméně dvě náboženské konfese, „vědecký ateismus“ a autostereotypní představa